

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

М. В. Афанасьєв

Економіка праці та соціально-трудові відносини

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	усі галузі
Спеціальність	усі спеціальності
Освітній рівень	перший (бакалаврський) рівень
Освітня програма	усі освітні програми

Вид дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

вибіркова
українська

Завідувач кафедри
економіки та соціальних наук

Назарова Галина Валентинівна

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри економіки та соціальних наук
Протокол № 1 від 27.08.2018 р.

Розробники:
Іванісов Олег Вікторович, к.е.н., доц. кафедри економіки та соціальних наук.

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни: У ході ринкових перетворень все більш очевидною стає обмеженість традиційних поглядів на трудовий процес. Без комплексного теоретичного підходу до праці практично неможливо ефективно використати всі потенційні можливості працівників. Особливого значення у наш час набуває грамотне дослідження соціально-економічних аспектів процесу праці в зв'язку з докорінною перебудовою системи суспільних відносин. Найсуттєвіші перетворення відбуваються саме в соціально-трудовій сфері, зачіпаючи інтереси передусім роботодавців та найманих працівників. Таким чином, у соціально орієнтованій ринковій економіці трудові й соціальні процеси не просто тісно взаємопереплітаються – вони стають одним цілим. Праця людини завжди була суспільним, соціальним явищем. Але у зв'язку з розвитком економіки і суспільства, науково-технічним прогресом та інтелектуалізацією трудової діяльності, соціалізацією економіки соціальні аспекти трудової діяльності людей набувають дедалі більшого, а нерідко і домінуючого значення порівняно з суто економічними аспектами.

Мета навчальної дисципліни: надання майбутнім фахівцям знання необхідних теоретичних основ, методичних рекомендацій, практичних навичок, механізму управління сферою праці, необхідні для вільного володіння практикою прийняття оптимальних рішень щодо функціонування, розвитку та регулювання соціально-трудових відносин у суспільстві.

Курс	3	
Семестр	5	
Кількість кредитів ECTS	4	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	30
	практичні	30
Самостійна робота	60	
Форма підсумкового контролю	Залік	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Інформатика	Менеджмент
Політекономія	Статистика
Мікроекономіка	Маркетинг
Макроекономіка	Управління трудовим потенціалом
Національна економіка	Ринок праці
Регіональна економіка	Соціальна політика
	Управління персоналом
	Аудит персоналу
	Фінанси
	Бухгалтерський облік

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Здатність до обґрунтування ролі економіки праці в організації виробництва	Вміння складати баланс трудових ресурсів
Здатність оцінювати трудоворесурсну ситуацію на макрорівні	Вміння оцінювати творчий потенціал суспільства
Здатність організувати соціально-трудові відносини, в тому числі і соціально-партнерські на індивідуальному рівні.	Вміння формувати цілеспрямовані дії щодо досягнення певної мети всіх суб'єктів соціально-трудових відносин
Здатність організувати соціально-трудові відносини, в тому числі і соціально-партнерські на мікрорівні	Вміння проводити та реалізовувати заходи щодо згуртованості колективу
Здатність аналізувати ситуацію на ринку праці	Презентувати власне резюме та набути основні навички самопрезентації при прийомі на роботу
Здатність оцінювати рівень зайнятості	Розраховувати чисельність зайнятих та безробітних, визначати їх динаміку та відповідні коефіцієнти
Здатність удосконалювати організацію та нормування праці на підприємстві	Проводити хронометраж та фотографію робочого місця
Здатність до виявлення та обґрунтування резервів зростання продуктивності праці на підприємстві	Розрахунок основних показників продуктивності та ефективності праці
Здатність до нарахування заробітної плати	Проведення аналізу стану нарахування та виплат заробітної плати за регіонами України
Здатність здійснювати планування і аналіз трудових показників	Вміння складати перспективні та поточні плани з праці.
Здатність здійснювати планування і аналіз трудових показників	Розробка аудиторського плану внутрішньої перевірки відділу кадрів

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Трудові ресурси. Формування та регулювання соціально-трудоих відносин на ринку праці

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни

1.1. *Загальна характеристика, предмет і структура дисципліни.* Предмет та об'єкт навчальної дисципліни “Економіка праці й соціально-трудоі відносини”. Методологічні основи навчальної дисципліни “Економіка праці й соціально-трудоі відносини”. Сутність поняття “праця”, “економіка праці”, “соціально-трудоі відносини”, “якість трудового життя”.

1.2. *Місце даної дисципліни в системі економічних наук, її зв'язок із суміжними науковими дисциплінами.* Взаємозв'язок навчальної дисципліни “Економіка праці й соціально-трудоі відносини” з іншими дисциплінами.

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства

2.1. *Поняття та склад трудових ресурсів.* Характеристика і структура економічно активного і економічно неактивного населення. Система балансів трудових ресурсів, звітний баланс як основний статистичний документ обліку та розподілу трудових ресурсів. Сутність, типи та фази відтворення трудових ресурсів.

2.2. *Характеристика трудового потенціалу суспільства, підприємства, особистості.* Сутність поняття “трудоий потенціал”. Компоненти трудового потенціалу.

Тема 3. Соціально-трудоі відносини (СТВ) як система

3.1. *Сутність, характеристика та елементи СТВ як системи.* Сутність системи СТВ. Основні елементи системи СТВ. Характер взаємодії сторін та суб'єктів соціально-трудоих відносин.

3.2. *Характеристика рівнів (індивідуальний, колективний, змішаний), предметів, принципів і типів (патерналізм, соціальне партнерство, дискримінація, конфлікт) СТВ.* Рівні соціально-трудоих відносин. Принципи соціально-трудоих відносин. Типи соціально-трудоих відносин.

Тема 4. Соціальне партнерство

4.1. *Передумови виникнення соціального партнерства та його принципи.* Роль МОП у розвитку соціального партнерства. Суб'єкти соціального партнерства. Принцип «трипартізму» в соціальному партнерстві.

4.2. *Система колективно-договірного регулювання як форма організації соціального партнерства.* Система колективно-договірного регулювання. Місце профспілок у соціальному партнерстві. Особливості функціонування Національної ради соціального партнерства.

4.3. *Правові та організаційні проблеми становлення соціального партнерства в Україні.* Нормативно-правове забезпечення соціального партнерства. Проблеми та перспективи становлення та розвитку соціального партнерства в Україні.

Тема 5. Ринок праці та його регулювання

5.1. *Поняття «ринок праці» та його місце в системі ринкових відносин.* Сутність поняття “ринок праці”. Елементи ринку праці. Основні функції ринку праці.

5.2. *Особливості та умови ефективного функціонування ринку праці.* Первинний та вторинний, внутрішній та зовнішній ринок праці. Основні компоненти ринку праці та механізм їх взаємодії.

5.3. *Державне регулювання ринку праці.* Методи державного регулювання ринку праці. Види державного регулювання ринку праці.

Тема 6. Соціально-трудоі відносини зайнятості.

6.1. *Зайнятість як соціально-економічна категорія.* Сутність категорії “зайнятість”. Основні види зайнятості. Основні форми зайнятості.

6.2. *Сутність та цілі державної політики зайнятості в Україні.* Причини виникнення та особливості безробіття. Види безробіття (приховане, циклічне, інституціональне, застійне, технологічне, конверсійне, структурне, фрикційне).

6.3. *Державна політика зайнятості, її рівні.* Активна і пасивна політика зайнятості, державні програми та служби зайнятості.

Змістовий модуль 2. Оплата праці, аналіз та планування показників із праці

Тема 7. Організація і нормування праці

7.1. *Сутність, завдання та напрями організації праці на підприємстві.* Сутність поняття “організація праці”. Основні елементи організації праці. Поділ та кооперація праці на підприємстві. Організація та обслуговування робочих місць.

7.2. *Сутність, завдання та напрями організації праці на підприємстві.* Сутнісна характеристика нормування праці. Система норм.

Тема 8. Продуктивність і ефективність праці

8.1. *Сутність продуктивності та ефективності праці.* Сутність поняття “продуктивність праці”. Екстенсивний і інтенсивний напрямки зростання продуктивності праці Принципи управління продуктивністю.

8.2. *Чинники зростання продуктивності праці на підприємствах.* Показники і методи вимірювання продуктивності праці на підприємствах. Динаміка продуктивності праці, індекси продуктивності.

8.3. *Сутність факторів та резервів зростання продуктивності праці.* Класифікація факторів зростання продуктивності праці. Взаємозв'язок факторів і резервів зростання продуктивності праці.

Тема 9. Політика доходів і оплата праці

9.1. *Поняття «доходи населення», «грошові доходи сім'ї», «сукупні доходи».* Класифікацію особистих доходів населення. Взаємозв'язок номінальних і реальних доходів населення. Джерела доходів населення. Соціальні трансферти.

9.2. *Сутність заробітної плати.* Види заробітної плати. Функції та принципи її організації. Механізм регулювання та нормативна база державного регулювання заробітної плати.

9.2. *Форми і системи оплати праці.* Відрядна форма оплати праці. Погодинна форма оплати праці. Зміст та елементи тарифної системи оплати праці.

Тема 10. Планування праці

10.1. *Завдання, зміст та показники плану з праці.* Планування чисельності та складу кадрів, складання балансу робочого часу. Особливості планування чисельності основних та обслуговуючих робітників, керівників, фахівців і службовців.

10.2. *Планування фонду оплати праці.* Структура фонду оплати праці та основні методи планування: прямого розрахунку, нормативний, за елементами. Планування середньої заробітної плати.

Тема 11. Аналіз, звітність, аудит у сфері праці

11.1. *Завдання аналізу та аудиту у сфері праці.* Завдання та показники аналізу забезпеченості підприємства робочою силою. Показники використання робочого часу. Аналіз співвідношення продуктивності та оплати праці. Джерела звітної документації, їх характеристика і сутність.

11.2. *Аудит у трудовій сфері.* Сутність поняття “аудит у трудовій сфері”. Напрями і результати проведення аудиту у трудовій сфері.

Тема 12. Міжнародна організація праці (МОП) та її вплив на розвиток СТВ

12.1. *Створення, керівні органи МОП.* Причини створення МОП. Цілі МОП. Структура та завдання Міжнародної конференції праці, Адміністративної ради та Міжнародного бюро праці.

12.2. *Основні конвенції та рекомендації МОП.* Напрями та методи роботи МОП: нормотворчий, організаційно-технічний, видавничий.

Тема 13. Моніторинг соціально-трудової сфери як інструмент регулювання і удосконалення СТВ

13.1. *Показники та індикатори моніторингу соціально-трудової сфери.* Прожитковий мінімум, рівень життя, якість трудового життя. Демографічні, економічні та соціальні показники бідності.

13.2. *Шляхи вирішення проблем у сфері соціально-трудових відносин.* Тенденції розвитку соціально-трудових відносин в Україні на сучасному етапі. Характерні особливості розвитку ринку праці в Україні.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів ураховує види занять, які, згідно з програмою навчальної дисципліни, передбачають лекційні та практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюються за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи містять:

- поточний контроль;
- модульний контроль (відповідно до визначеного змістовного модуля);
- підсумковий / семестровий контроль за результатами навчання.

Поточний контроль здійснюють протягом семестру під час проведення лекційних та практичних занять і оцінюють за сумою набраних балів (максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти залік, – 60 балів).

Модульний контроль, що здійснюють, враховуючи поточний контроль за відповідний змістовий модуль, він має на меті інтегроване оцінювання результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

Підсумковий / семестровий контроль здійснюють у формі заліку, відповідно до графіка навчального процесу.

Поточний контроль із цієї навчальної дисципліни здійснюють у таких формах:

- активна робота на лекційних заняттях;
- активна участь у виконанні практичних завдань;
- проведення письмової контрольної роботи;
- написання та захист наукової статті;
- Виконання та захист індивідуального завдання.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час лекційних і практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводять за накопичувальною 100-бальною системою за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядають;
- ступінь засвоєння фактичного матеріалу з навчальної дисципліни;

ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядають;

уміння поєднувати теорію з практикою під час розгляду виробничих ситуацій, розв'язанні задач, виконанні розрахунків у процесі вирішення індивідуальних завдань і завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії, уміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Максимально можливий бал за конкретне завдання ставлять за умови відповідності індивідуального завдання студента або його усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової зменшує кількість балів. Під час оцінювання індивідуальних завдань увагу також приділяють якості, самостійності та своєчасності здавання виконаних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу. Якщо якась із вимог не буде виконаною, то бали будуть знижені.

Письмова контрольна робота проводиться 2 рази на семестр та містить теоретичні та практичні завдання різного рівня складності, відповідно до тем змістового модуля.

Модульний контроль із даної навчальної дисципліни здійснюють у формі колоквиуму. Колоквиум – це форма перевірки й оцінювання знань студентів у системі освіти у вищих навчальних закладах. Проводиться з метою оцінювання поточного рівня знань та вміння їх застосовувати на практиці. Колоквиум складається з двох частин:

лекційної (теоретичної) та практичної. Тому структура колоквіуму містить завдання теоретичного і практичного спрямування. Його проводять у письмовій формі після того, як розглянуто увесь теоретичний матеріал та виконані практичні (семінарські) завдання в межах кожного зі змістових модулів. Таким чином, після вивчення тем 1 – 6 студенти денної форми навчання виконують завдання для колоквіуму за змістовим модулем 1. Відповідно, після вивчення тем 7 – 13 – завдання до колоквіуму за змістовим модулем 2.

Завдання до колоквіуму містить 2 теоретичних питання та 2 практичних завдання.

Підсумковий бал за колоквіум складається із суми балів, округлених до цілого числа за правилами математики, за виконання всіх завдань.

Повнота інформації, обґрунтованість відповіді, алгоритм вирішення кожного завдання містить окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для розв'язання завдання. Тому окремі завдання, етапи їх розв'язання оцінюють відокремлено один від одного: 4 бали – теоретичне питання 1; 4 бали – теоретичне питання 2; 3 бали – практичне завдання 1; 4 бали – практичне завдання 2.

Підсумковий / семестровий контроль здійснюють у формі заліку, він передбачає визначення рівня знань та ступеня засвоєння студентами компетентностей. Завданням підсумкового контролю є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. Підсумковий / семестровий контроль формується з урахуванням суми балів отриманих під час поточного та модульного контролю. В умовах реалізації компетентнісного підходу підсумковий контроль допомагає оцінити рівень засвоєння студентом компетентностей, передбачених кваліфікаційними вимогами. Підсумковий контроль дозволяє діагностувати рівень теоретичної підготовки студента й рівень його компетентності з навчальної дисципліни. Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведеною в табл.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

Розподіл балів за тижнями згідно технологічної карти подано в табл.

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Лекційні заняття	Практичні заняття	Написання наукової статті	Захист індивідуального завдання	Письмова контрольна робота	Колоквіум	Усього	
Змістовий модуль 1 Трудові ресурси. Формування та регулювання соціально-трудоових відносин на ринку праці	Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни	1 тиждень	1	1				2	
	Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства	2 тиждень	1	1				2	
	Тема 3. Соціально-трудоові відносини (СТВ) як система	3 тиждень	1	1				2	
	Тема 4. Соціальне партнерство	4 тиждень	1	1				2	
		5 тиждень	1	1				2	
	Тема 5. Ринок праці та його регулювання	6 тиждень	1	1			9	11	
		7 тиждень	1	1				2	
	Тема 6. Соціально-трудоові відносини зайнятості	8 тиждень	1	1				2	
		9 тиждень	1	1				15	17
Змістовий модуль 2. Оплата праці, аналіз та планування показників із праці	Тема 7. Організація і нормування праці	10 тиждень	1	1				2	
		11 тиждень	1	1				2	
	Тема 8. Продуктивність і ефективність праці	12 тиждень	1	1				2	
	Тема 9. Політика доходів і оплата праці	13 тиждень	1	1				2	
	Тема 10. Планування праці	14 тиждень	1	1			9	11	
	Тема 11. Аналіз, звітність, аудит у сфері праці	15 тиждень	1	1				2	
	Тема 12. Міжнародна організація праці (МОП) та її вплив на розвиток СТВ	16 тиждень	1	1	8			10	
	Тема 13. Моніторинг соціально-трудоової сфери як інструмент регулювання і удосконалення СТВ	17 тиждень	1	1		8		10	
		18 тиждень	1	1				15	17
Усього			18	18	8	8	18	30	100

5. Рекомендована література

5.1. Основна

1. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносина : підручник / О. А. Грішнова. – 5-те вид., оновлене. – К. : Знання, 2011. – 390 с.
2. Гриньова В. М. Економіка праці та соціально-трудова відносина : навч. посіб. / В. М. Гриньова. – К. : Знання, 2010. – 310 с.
3. Економіка праці та соціально-трудова відносина : навч. посібн. / за ред. Г. В. Назарової. – К. : Знання, 2012. – 573 с.
4. Економіка праці та соціально-трудова відносина : підручник / А. М. Колот [та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук., проф. А. М. Колота ; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2009. – 711 с.

5.2. Додаткова

5. Акіліна О. В. Економіка праці та соціально-трудова відносина : навч. посібн. / О. В. Акіліна, Л. М. Ільч. – К. : Аперта, 2010. – 733 с.
6. Березюк А. М. Економіка праці й соціально-трудова відносина : навч. посібн. / А. М. Березюк, С. М. Мельников, О. С. Попов ; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харк. авіац. ін-т". – Х. : ХАІ, 2011. – 105 с.
7. Гаврилюк Л. А. Економіка праці і соціально-трудова відносина : навч. посібн. / Л. А. Гаврилюк, А. Л. Бержанір, М. І. Дяченко ; за ред. проф. Л. А. Гаврилюка ; Уман. нац. ун-т садівництва. – Умань : [б. в.], 2011. – 416 с.
8. Гармідер Л. Д. Економіка праці і соціально-трудова відносина: навч. посібн. / Л. Д. Гармідер, С. О. Філатова ; Дніпропетровський ун-т економіки та права. – Дніпропетровськ : Вид. ДУЕП, 2009. – 638 с.
9. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносина : практикум : навч. посібн. / О. А. Грішнова, О. М. Білик. – К. : Знання, 2012. – 286 с.
10. Дядик Т. В. Економіка праці та соціально-трудова відносина / Т. В. Дядик. – Полтава : ФОП Говоров С. В., 2008. – 344 с.
11. Економіка праці та соціально-трудова відносина : навч. посібн. / Є. П. Качан, О. П. Дяків, С. А. Надвиничний, та ін. – К. : Знання, 2008. – 407 с.
12. Економіка праці та соціально-трудова відносина : навч. посіб. / С. М. Пилипенко, М. В. Горобинська, Л. І. Піддубна, та ін. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 296 с.
13. Іляш О. І. Економіка праці та соціально-трудова відносина : навч. посібн. / О. І. Іляш, С. С. Гринкевич. – К. : Знання, 2010. – 476 с.
14. Лукашевич В. М. Економіка праці та соціально-трудова відносина : навч. посібн. / В. М. Лукашевич. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Львів : Новий Світ-2000, 2010. – 422 с.

5.3. Ресурси мережі Інтернет

15. Державний комітет статистики України. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
16. Журнал "Управление персоналом" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.top-personal.ru/>.
17. Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI., зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
18. Інститут демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України. Режим доступу : <http://www.idss.org.ua/>.
19. Співтовариство кадровиків і спеціалістів з управління персоналом. Режим доступу : <http://hrliga.com/>.